

**ZAMONAVIY AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN
FOYDALANGAN HOLDA FAVQULODDA VAZIYATLARNING OLDINI
OLISH**

Tanirbergenov Baxtiyar Abdijamievich

Hayot qavfsizligin yiqitish markazi katta inspektori

E-mail: anirbergenovbaxtiyar23@gmail.com

***Annotatsiya:** Maqolada axborot texnologiyalarin rivojlantirish, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish natijasida favqulodda vaziyatlarning oldini olish ishlari b̄yicha ma`lumotlar keltirilgan. Respublikamizda axborot aloqalar orqali ma`nbalarni almashishi va bugungi kundagi rivojlanishlar yoritilgan.*

***Kalit so`zlar:** raqamli iqtisodiyot, axborot texnologiyalari, favqulodda vaziyatlar, forklift, elektr, gidravlik, mexanik.*

Mustaqillik yillarida respublikada uning muvofiqlashtiruvchi organi – O‘zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi bilan favqulodda vaziyatlarning oldini olish va harakat qilishning yaxlit davlat tizimi yaratildi. Zaruriy me‘yoriy-huquqiy baza shakllantirildi, O‘zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi, boshqa vazirlik va idoralarning favqulodda vaziyatlarning oldini olish, ogohlantirish va tugatish sohasidagi salohiyatini kuchaytirish bo‘yicha ko‘lami va mazmuni bo‘yicha salmoqli ishlar amalga oshirildi.

Bugungi kunda respublikamizda raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari faoliyatning deyarli barcha sohalarida qamrab olish sharoitida ko‘plab texnologik yutuqlar xavfli ob’ektlarda favqulodda vaziyatlar yuzaga kelishi xavfini kamaytirishga harakat qilish usullarini takomillashtirishga qaratilgan.

Texnologiya tabiiy ofatlarning oldini olish, ularga tayyorgarlik ko‘rish va boshqarishda muhim rol o‘ynaydi. Favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik ko'rish va

oldini olishda aloqa, ma'lumotlar tahlili va xavfsizlik muhim ahamiyatga ega va texnologiya bu yechimlarning asosiy qismidir [1].

Inqirozli vaziyatlarda qaror qabul qilish texnologiyalari qator umumiy xususiyatlarga ega bo'lgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sifatida belgilanishi mumkin:

– ko'rib chiqilayotgan muammo bo'yicha axborot hajmini oshirishga qaratilgan; qaror qabul qiluvchi nuqtai nazardan hozirda etishmayotgan aniq ma'lumotlarni olish imkonini beradi;

– solishtirish mumkin bo'lgan muqobil yechimlarni yaratish; inqirozga qarshi vositalar to'plamiga aylanib, inqirozli vaziyatlarda ishlashga imkon beradi;

- tegishli sinergik effekt yaratib, butun jamoalarning sa'y-harakatlarini birlashtirish.

Xavfli ishlab chiqarish ob'ektlarida favqulodda vaziyatlar xavfini kamaytirish bo'yicha axborot-kommunikatsiya texnologiyalari doirasida quyidagi asosiy guruhlarni ajratib ko'rsatish mumkin: Ishlab chiqarishni nazorat qilish - yuqori xavfli ob'ektlarda favqulodda vaziyatlar xavfini kamaytirish.

Buzilish xavfini o'z vaqtida aniqlash uchun mo'ljallangan asbob-uskunalarni kuzatish. Masalan, forklift bilan bog'liq xavflar uning harakatchanligi, elektr, gidravlik va mexanik quvvat manbalari, harakatlanuvchi qismlari, ko'tarish qobiliyati va operator himoyasi bilan bog'liq xavflarni o'z ichiga oladi. Raqamli boshqarishning aqlli usullarini joriy etish kritik parametrlar va xususiyatlar qiymatlarining tolerantlik diapazonlarining individual chegaralariga mumkin bo'lgan migratsiyasida xavfli tendentsiyalarning paydo bo'lishini tezda aniqlash imkonini beradi [2,3].

Javobgarlik va evakuatsiya guruhlarini muvofiqlashtirish. Hukumatning o'zida ham aloqa muvofiqlashtirilgan bo'lishi kerak. Harbiy kuchlar, favqulodda vaziyatlarga javob berish guruhleri va mahalliy, shtat va federal darajadagi mansabdor shaxslar, ayniqsa favqulodda vaziyatlarda ochiq aloqa liniyalariga ega bo'lishlarini ta'minlash uchun texnologiyadan foydalanadilar.

Favqulodda vaziyatlarga tizimli yondashish barcha mansabdor shaxslarning

o'z roli va mas'uliyatini bilishini ta'minlaydi. Bashoratli modellarni yaratish. Ushbu texnologiyalar guruhi favqulodda vaziyat yoki tabiiy ofat mintaqaga qanday ta'sir qilishini yaxshiroq tushunish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan bashoratli modellarni yaratishga yordam beradi.

Prognozni tushunish va ko'rib chiqish orqali qaror qabul qiluvchilar prognoz modeli aniqlagan muammolarni hal qilish uchun samarali harakatlar rejasini osonroq ishlab chiqishi mumkin.

Global joylashishni aniqlash tizimi va geografik axborot tizimi ilovalari. Joylashuvni kuzatish favqulodda vaziyatlar va ofatlarni boshqarish va ularga javob berishning yana bir muhim jihati hisoblanadi. Global joylashuvni aniqlash tizimi navigatsiyaga yordam berish uchun sun'iy yo'ldoshlardan foydalanadigan joylashuvni kuzatish tizimidir.

Keng jamoatchilik navigatsiya uchun tizimlaridan foydalanadi va mahalliy hukumatlar ham favqulodda vaziyatlarda yordam berish uchun foydalanadilar. Geografik axborot tizimi global joylashishni aniqlash tizimiga o'xshaydi, chunki u joylashuv ma'lumotlarini taqdim etish uchun sun'iy yo'ldoshlardan foydalanadi, ammo texnologiya turli xil tafsilotlarni taqdim etishi mumkin [4].

Geografik axborot tizimlari foydalanuvchiga ko'chalar, o'simliklar, balandliklar yoki binolar kabi global koordinatalar bilan bog'liq ma'lumotlarni kuzatish, saqlash, tekshirish va to'plash imkonini beradi. Mahalliy va mintaqaviy hukumatlar ushbu tizimlardan ushbu jihatlar va atrof-muhit o'rtasidagi munosabatlarni tushunish uchun foydalanadilar.

Ochiq manbalardan olingan ma'lumotlar. Texnologiya ijtimoiy tarmoqlar orqali bir-birlari bilan axborot almashish imkonini beradi. Bunday axborot almashinish favqulodda yoki falokat paytida bebahodir.

Favqulodda vaziyatdan bevosita zarar ko'rgan odamlar o'z tajribalarini keng jamoatchilik bilan onlayn baham ko'rganlarida, u boshqa odamlarga qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Абдурахманов К.Х., Абдуллаев А.М., Дадабаев Ш.Х. Региональная экономика и управление. Учебник // Под ред. Акад. С.С.Гулямова. - Т.: Изд-во “Fan va texnologiya”, 2007.
2. Кардашова И.Б. Основы теории национальной безопасности. Учебник-М: Юрайт 2018.–с.302.
3. Муҳаммадиев Ж.Ў. Ахборот хавфсизлиги: муаммо ва ечимлар: Монография. – Т., 2011
4. Миродова Ш. Проблемы обеспечения информационной безопасности Республике Узбекистан в условиях глобализации. – Т., 2008.